

İDARİ YARGILAMA HUKUKUNDA SÖZLÜLÜK USULÜ ve TANIK DİNLENEBİLMESİ HAKKINDA KISA BİR DEĞERLENDİRME

Doç. Dr. Gürsel Kaplan
Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi
İdare Hukuku ABD Öğretim Üyesi

Türkçe özet: İdari yargılama usulünde, geleneksel olarak, yazılılık ilkesi hâkimdir. Bu durum, idari yargının, daha doğrusu idari uyuşmazlıkların niteliği ile doğrudan ilgilidir. Bu nedenle, mahkemeye yöneltilmiş her türlü talebin dilekçe ile yani yazılı şekilde yapılması gerekir. Ancak yargıcın yargılama ve karar verme sürecindeki rolünü tahkim etmek ve adil yargılanma ilkesini pekiştirmek için sözlü yargılama usulünü etkinleştirmek ve işlevsel kılmakta yarar bulunmaktadır. Bu durum, hiç kuşkusuz, yargıcın yargılamanın tarafları nezdindeki meşruiyetini de arttıracaktır.

Anahtar kelimeler: İdari yargı, yazılı yargılama ilkesi, duruşma, sözlü yargılama usulü, tanık.

Une courte appréciation sur la procédure de l'oralité et l'audience de témoin en contentieux administratif

Resumé: En contentieux administratif, l'instruction est, traditionnellement, écrite. Il va sans dire, il existe certainement entre la qualité de juridiction administrative et le caractère écrit de la procédure un lien étroit et naturel. A cause de cela, les conclusions des parties et tous leurs moyens doivent faire l'objet de mémoires écrits. Pourtant, pour l'efficacité le rôle du juge et notamment "procès équitable", il faut modifier le rôle du juge ou bien la physionomie de procès administratif. L'intégration à part entière de l'oralité dans le procès administratif aurait contribué au renforcement de la légitimité du juge administratif, auprès de l'administration, comme des administrés.

Les mots clefs: Le contentieux administratif, la procédure écrite, l'audience, la procédure orale, le témoin.

Usul esası takip eder¹. Bu nedenle, yargılamanın konusu ile usulü birbiriyle uyumlu olmak zorundadır². Gerçekte, uyuşmazlığın esasına karşılık gelmeyen bir yargılama usulünün kendisinden beklenen yarar ve işlevi gerçekleştirilmesi beklenemez³. Bu nedenle, uyuşmazlıkların niteliğine göre, yazılı, sözlü ve ikisinin karmasından oluşan değişik yargılama usulleri kabul edilmiştir. Örneğin ceza yargılaması esas itibariyle sözlü, medeni yargılama ise yazılilik ilkesinin ağır bastığı ve fakat sözlülük ilkesinin de hayli önemli bir yer teşkil ettiği, karma esasa dayanmaktadır⁴. İdari yargılama usulü ise sözlülük usulüne tamamen yabancı olmamakla birlikte, esas itibariyle yazılı şekle tabidir. Nitekim 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 1 inci maddesine göre, “*Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare mahkemeleri ve vergi mahkemelerinde yazılı yargılama usulü uygulanır ve inceleme evrak üzerinde yapılır.*”⁵

İdari uyuşmazlıkların, idari işlem, eylem ve sözleşmelerden kaynaklandığı göz önünde bulundurulduğunda, idari yargılama hukukunun yazılı biçimde olması son derece doğal ve hatta zorunludur. Çünkü idari uyuşmazlıkların konusunu teşkil eden idari sözleşmeler yazılı şekle tabi olduğu gibi, zımni red hali dışında, idari işlemler de kural olarak yazılı şekle tabidir. Keza, idari eylemler için de dava açmadan önce idareye başvuru zorunluluğu bulunduğu (İYUK, m. 13, AYİMİK, m. 43), başvuru üzerine verilen red kararı yazılıdır. Zımni red kararları ise varsayım olarak aynı mahiyete sayılmaktadır. Dolayısıyla, esasen sonuçta bütün idari uyuşmazlıklar, yazılı ya da öyle varsayılan birer idari işlem yahut karardan kaynaklanmış olacağından, bunlara karşı açılacak davaların yazılı şekle tabi olması, deyim yerindeyse, eşyanın tabiatından kaynaklanan bir zorunluluktur.

Bu zorunluluk, her şeyden önce, davanın açılması sırasında kendisini gösterir. Çünkü bir idari davanın konusu ve çerçevesinin sözlü olarak ifade edilmesi ve kayıt altına alınabilmesinde imkânsızlık ölçüsünde bir güçlük bulunmaktadır. Buna, idarenin cevap hakkını kullanırken karşılaşacağı güçlüğü de eklemek gerekir⁶. Dolayısıyla, idari

¹ ODEMENT, Raymond, **Contentieux administratif**, Les cours de droit, Cilt: III, Paris, 6. Baskı, 1976-1981, s. 887; CHAPUS, René, **Droit du contentieux administratif**, Montchrestien, Paris, 13. Baskı, 2008, s. 7.

² Anayasa Mahkemesinin 01.10.1991 tarih ve E. 1990/40, K. 1991/33 sayılı kararı, Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, Sayı: 27, Cilt: 2, s. 599 vd. (Nakleden: GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref/TAN, Turgut, **İdare Hukuku, Cilt II, İdari Yargılama Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 5. Baskı, 2012, s. 756).

³ ODEMENT, a.g.e., s. 888-889.

⁴ Hukuk Muhakemeleri Kanunu, yazılı (m. 118-186) ve basit (m. 316-322) olmak üzere iki yargılama usulü öngörmektedir. Yazılı yargılama usulü asliye hukuk mahkemelerinde, basit yargılama usulü ise sulh hukuk mahkemelerinde uygulanmaktadır. Ancak her iki usulde de dava ve cevap dilekçelerinin yazılı şekilde olması zorunludur. Bkz.: PEKCANİTEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ÖZEKES, Muhammet, **Medeni Usul Hukuku**, Yetkin, Ankara, 14. Baskı, 2013, s. 859 vd.

⁵ Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanununun 48 inci maddesinde de, “*Daireler ve Daireler Kurulunda inceleme, evrak üzerinde yapılır.*” denilerek aynı yönde düzenlemeye yer verilmiştir.

⁶ CHAPUS, a.g.e., s. 833-834.

yargıda dava ve cevap hakkının esasen dilekçe ile yani yazılı şekilde kullanılması gerekir. Bunun için yasal bir düzenleme bulunmasına dahi gerek bulunmamaktadır⁷.

Belirttiğimiz sebeplerle, esasen idari uyuşmazlıkların mahiyetinden kaynaklanan bu zorunlulukta idari yargının ortaya çıkışı ile ilgili tarihsel süreç ve kökeninden kaynaklanan geleneklerin de payı bulunmaktadır⁸. Aslında bu aynı zamanda taraflar için bir güvencedir de. Çünkü Onar'ın belirttiği gibi, davacı gerek iddiasını ve gerekse savunmasını bu şekil sayesinde düşünerek, danışarak daha iyi hazırlayabileceği gibi, davalı idare de savunmalarını, dosyalarını inceleyerek, uzman ve yetkili makamların mütalâasını alarak daha iyi bir şekilde yapabilme imkânını bulur⁹. İdari yargılama usulü ile yazılılık ilkesi arasında özdeşlik bulunduğunu belirten Chapus ise bir adım daha ileri giderek, medeni yargılama hukukunda tam bir karşılığı bulunmayan bu ilke ile idari dava ve uyuşmazlıklar arasında zorunlu bir bağ bulunduğu ve dahası idari yargılama hukukunun nitelik ve kalitesinin bu ilkeye bağlılıkla ölçüleceği ve değerlendirileceği saptamasında bulunmaktadır¹⁰. İddia ve cevapların yazılı olmasının tarafları olası sürprizlere karşı koruyan bir güvence teşkil ettiğini ekleyen yazar, böylece sözlü yargılama usulüne nazaran bu usulün “çelişme” ilkesine yahut usulüne ve tarafların menfaatini korumaya daha elverişli olduğunu ifade etmektedir¹¹.

Ne var ki, yazılılık ilkesinin tek başına uygulanmasının yaratabileceği birtakım sakıncalar da yok değil. Bir başka ifadeyle, anılan sebeplerle dava ve cevap dilekçelerinin yazılı şekle tabi olması ne kadar zorunlu ve yararlı ise, yargılama sürecinin bütünüyle ve mutlak bir şekilde bu esas üzerine oturtulması da o denli gereksiz ve sakıncalıdır. Sakıncaların başında, iddia ve savunmalarını duruşmada hâkime sözlü olarak anlatma olanağından yoksun bulunan tarafların verilen karara karşı duyacakları güvensizlik gelmektedir. Özellikle davayı kaybeden taraf, bunu genellikle derdini yazılı şekilde tam olarak anlatamadığına ve bu nedenle hâkimin davayı iyi kavrayamamış olmasına bağlayabilmektedir. Özünde psikolojik olmakla birlikte, bu kuşku ve güvensizlikte hakikat payının olması ihtimal dışı değildir¹². Gerçekte, dava ve cevap dilekçelerinde yer alan ve karara etkisi olan önemli bir hususun hâkimin gözünden kaçmış olması her zaman için ihtimal dâhilindedir. Duruşma yapılması da bu tür olumsuz sonuçları tamamen ortadan kaldırmamakla birlikte, azaltacağı

⁷ CE, 29 Nisan 1964, *Poncin*, Rec. s. 266 (Nakleden: ROUAULT, Marie-Christine, **Contentieux administratif**, Gualine éditeur, Paris, 2. Baskı, 2003, s. 30; CE, 7 Ekim 1991, *Tchouli*, AJDA, 1992, s. 169 (Nakleden: GOHIN, Olivier, **Contentieux administratif**, Litec, Paris, 4. Baskı, 2005, s. 225.

⁸ DEBBASCH, Charles/RICCI, Jean-Claude, **Contentieux administratif**, Dalloz, Paris, 8. Baskı, 2001, s. 22; PACTEAU, Bernard, **Traité de contentieux administratif**, PUF, Paris, 2008, s. 302; CHUPIN, Patrick, “*La place d’oralité dans le contentieux administratif*”, in **Le nouveau droit du procès administratif** (Sous la direction de Jacques Fialaire et Jerry Kimboo), L’Harmattan, Paris, 2013, s. 79.

⁹ ONAR, Siddık Sami, **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, Cilt III, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 3. Baskı, 1966, s. 1936.

¹⁰ CHAPUS, a.g.e., s. 835.

¹¹ CHAPUS, a.g.e., s. 834.

¹² BROUELLE, Camille, **Contentieux administratif**, L.G.D.J., Paris, 2011, s. 218.

muhakkaktır¹³. Sözlülük usulünün tamamen dışlanarak yalnızca yazılılık usulüyle yetinilmesinin yol açabileceği asıl sakınca ise, uyuşmazlığın temelindeki maddi vakıaların aydınlatılması ve ispatı konusunda kendisini göstermektedir. Bu durum, özellikle idari eylemlerden kaynaklanan uyuşmazlıklarda ve yaptırım içeren idari işlemlerde kendisini hissettirmektedir. Hatta kamu görevlileri hakkında tesis edilen disiplin cezası, sözlü sınav, tayin ve terfi işlemlerinin çoğunda bu durum açıkça kendini göstermektedir¹⁴.

Bu sebeple, Fransız hukukunda olduğu gibi, hukukumuzda da yazılılık ilkesi yanında sözlülük usulüne de yer verilmiştir. Bir başka ifadeyle, yazılılık ilkesi sözlülük usulü ile tahkim edilmek istenmiştir. Dolayısıyla, idari yargılama usulünün karma nitelikli olduğu söylenebilir¹⁵. Ancak mevcut yasal düzenlemelere göre sözlülük usulü, yazılılık usulü karşısında tali yahut tamamlayıcı niteliktedir. Nitekim ilk derece mahkemesince görülen iptal ve 26.950¹⁶ Türk Lirasını aşan tam yargı davaları ile tarh edilen vergi, resim ve harçlarla benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezaları toplamı 26.950 Türk Lirasını aşan vergi davalarında, taraflardan birinin isteği üzerine duruşma yapılmasına karar verilmesini zorunlu kılan İdari Yargılama Usulü Kanunu, belirtilen parasal tutarlar altındaki davalarda ise bunu yargıcın takdirine bırakmıştır. Temyiz ve itiraz aşamasında ise bunu, tarafların istemine ve Danıştay veya ilgili bölge idare mahkemesinin kabulü şartına tabi tutmuştur (m. 17/1, 2). Dolayısıyla, isteme rağmen itiraz ve temyiz incelemesinin duruşmasız yapılması olanaklıdır.

Kanun duruşma talebinde bulunulabilmesini ise, dava dilekçesi ile cevap ve savunmalarla sınırlandırmıştır (m. 17/3). Ancak bu kayıtlara bağlı olmaksızın Danıştay, mahkeme ve hâkim de kendiliğinden duruşma yapılmasına karar verebilir (m. 17/4). Duruşmalara ilişkin esasların düzenlendiği 18 inci maddede ise, duruşmalarda taraflara ikişer defa söz verileceği, taraflardan yalnız biri gelirse onun açıklamalarının dinleneceği; hiç biri gelmezse duruşma açılmayacağı, evrak üzerinde inceleme yapılacağı, düzenlemesine yer verilmiştir.

Duruşmaya ilişkin bu düzenlemeler¹⁷ ve özellikle uygulamadaki durum, kendisine pek fazla bir anlam ve işlev yüklenmediğini göstermektedir. Çünkü İYUK'un 16 ncı maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan, "*Taraflar, sürenin geçmesinden sonra verecekleri savunmalara veya ikinci dilekçelere dayanarak hak iddia edemezler*" yolundaki düzenleme nedeniyle taraflar, duruşma sırasında yeni bir hak talebinde bulunamayacakları gibi, daha önce ileri sürdükleri taleplerini değiştiremez ve

¹³ BROYELLE, a.g.e., s. 218.

¹⁴ CHUPIN, a.g.m., s. 82.

¹⁵ ONAR, a.g.e., s. 1937.

¹⁶ Söz konusu parasal tutarlar her yıl Vergi Usul Kanununun "yeniden değerlendirme" hükümlerine (m. mükerrer 298/B) göre arttırılarak uygulanmaktadır. 2013 yılı için bu miktar, 26.950 TL olarak uygulanmaktadır.

¹⁷ Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanununun duruşma hakkındaki düzenlemeleri (m. 48-51) de esas itibarıyla aynı yöndedir.

genişletemezler¹⁸. Her ne kadar, 11.4.2013 tarih ve 6459 sayılı Kanunla aynı fıkraya, “Ancak, tam yargı davalarında dava dilekçesinde belirtilen miktar, süre veya diğer usul kuralları gözetilmeksizin nihai karar verilmeye kadar, harcı ödenmek suretiyle bir defaya mahsus olmak üzere artırılabilir ve miktarın artırılmasına ilişkin dilekçe otuz gün içinde cevap verilmek üzere karşı tarafa tebliğ edilir” şeklinde bir hüküm eklenmiş ise de buna, ancak duruşma dışında ve harcı ödenmek suretiyle mahkeme kalemine verilecek dilekçeyle cevaz verilmiştir.

Dolayısıyla, Kanunun 21 inci maddesinde yer alan, “Dilekçeler ve savunmalarla birlikte verilmeyen belgeler, bunların vaktinde ibraz edilmelerine imkân bulunmadığına mahkemece kanaat getirilirse, kabul ve diğer tarafa tebliğ edilir. Bu belgeler duruşmada ibraz edilir ve diğer taraf cevabını hemen verebileceğini beyan eder veya cevap vermeye lüzum görmezse, ayrıca tebliğ edilmez” yolundaki kuralın sağladığı olanak bir yana bırakılırsa, duruşma sırasında kendilerine iki defa söz hakkı tanınan taraflar, bunu yalnızca dilekçe ve savunmalarında ileri sürdükleri hususları açıklamak veya daha doğrusu bunları tekrar etmek amacıyla kullanabileceklerdir. Duruşma sırasında tanık dinlenmemesi, zabıt kâtibinin bulunmaması ve tutanak tutulmaması da¹⁹, duruşmanın yargılama ve karar verme sürecinde “psikolojik tatmin” sağlamanın ötesinde pek de önemli bir yer tutmadığına işaret etmektedir²⁰. Duruşmanın bu şekilde sınırlandırılmasının gerekli olduğunu ifade eden Onar, aksi takdirde sözlü yargılama usulünün sakıncalarının baş göstereceğini ve yazılı yargılama usulünden beklenen yararların azalacağını kaydetmektedir²¹.

Oysa iddia ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağını ihlâl etmemesi kaydıyla, taraflarca ileri sürülen ve hükmün esasına etkili olan vakıaların kanıtlanmasına imkân ve fırsat tanıyan bir yapı ve işleyişe kavuşturularak, duruşmanın adil yargılamanın ve isabetli karar vermenin bir aracı yahut aşaması haline dönüştürülmesi mümkün ve gereklidir. Bunun yolu ise, özellikle tanık (beyanı)²² kanıtına yer vermekten geçmektedir. Chapus’un haklı olarak belirttiği gibi, bu kanıtı yer verilmedikçe, duruşmanın yahut daha genel plânda yargılamanın sözlü yargılamaya dönüşmesi ve yazılılık ilkesine gerçek anlamda bir istisna teşkil etmesi düşünülemez²³. Çünkü tanık beyanı dışındaki kanıtlar zaten dava ve cevap dilekçelerine ekli olarak

¹⁸ AYİM Kanununda ise, “Duruşmalarda, ancak tarafların dilekçe ve savunmalarında ileri sürdükleri sebep ve deliller tartışılır” (m. 49/3) denilerek duruşmada yapılacak sözlü açıklama yahut beyanların işlevi asgari düzeye indirilmiştir.

¹⁹ COŞKUN, Sabri/KARYAĞDI, Müjgan, **İdari Yargılama Usulü**, Seçkin, Ankara, 2001, s. 299; CANDAN, Turgut, **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, Adalet Yayınevi, Ankara, 4. Baskı, 2011, s. 591; YILDIRIM, Turan, **İdari Yargı**, Beta, İstanbul, 2. Baskı, 2010, s. 497; ZABUNOĞLU, Yahya Kâzım, **İdare Hukuku**, Cilt: 2, Yetkin, Ankara, 2012, s. 653-654.

²⁰ CANDAN, a.g.e., s. 592; ZABUNOĞLU, a.g.e., s. 658.

²¹ ONAR, a.g.e., s. 1986.

²² Bir kanıtlama aracı olan tanıktan maksat onun kendisi değil, beyanları olduğu için ifadeyi bu şekilde kullanmış bulunuyoruz.

²³ CHAPUS, a.g.e., s. 834.

mahkemeye sunulmaktadır. Keşif ve bilirkişi gibi kanıtlara ise ihtiyaç duyulması halinde yargıç yahut mahkeme tarafından re'sen dahi başvurulabilmektedir. Dolayısıyla, sözlülük usulünün gerçek anlamda uygulanabilmesi ve kendisinden beklenen yararı sağlayabilmesi için varlığına ihtiyaç duyulan asıl ve en önemli kanıt, tanık beyanıdır.

Bu ihtiyaç özellikle, uyuşmazlığın temelindeki maddi vakıaların aydınlatılması konusunda kendisini hissettirmektedir. Nitekim uygulamada²⁴ pek çok durumda bu ihtiyaçla karşılaşabilmektedir. Ancak Danıştay, “2577 sayılı *İdari Yargılama Usulü Yasasının 1. maddesinin 2. fıkrasında, Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare mahkemeleri ve vergi mahkemelerinde yazılı yargılama usulü uygulanacağı ve incelemenin evrak üzerinde yapılacağı, 20. maddesinde Danıştay ile idare ve vergi mahkemelerinin, bakmakta olduğu davalara ait her çeşit incelemeleri kendiliklerince yapacakları, belirlenen süre içinde lüzum gördükleri evrakın gönderilmesini ve her türlü bilgilerin verilmesini taraflardan ve ilgili diğer yerlerden isteyebileceği, 31. maddesinde ise, bu kanunda hüküm bulunmayan hususlarda, hakim davaya bakmaktan memnuiyeti ve reddi, ehliyet, üçüncü, şahısların davaya katılması, davanın ihbarı, tarafların vekilleri, feragat ve kabul, teminat, mukabil dava, bilirkişi, keşif, delillerin tespiti, yargılama giderleri, adli yardım hallerinde ve duruşma sırasında tarafların mahkemenin sükununu ve inzibatını bozacak hareketlerine karşı yapılacak işlemlerde Hukuk Usulü Muhakemeleri Yasası hükümlerinin uygulanacağı kuralları yer almıştır.*

İdare mahkemesince, davacının tez savunma sınavında başarılı olduğu ve tutulan tutanağa sehven oybirliğiyle ret kararı yazılmış olabileceği yolundaki iddialar üzerine, ara kararı ile 5 jüri üyesine, ilgilinin doktora tez sınavında başarılı olup olmadığını, oybirliğiyle verilen ret kararının sehven verilip verilmediği sorulmuş, cevaben gönderilen jüri üyelerinin ifadelerinden, 3 jüri üyesinin olumlu oy kullandığının anlaşıldığı gerekçesiyle dava konusu işlem iptal edilmiştir.

Anılan Yasa hükümleri ve yerleşmiş idari yargılama usulü ilkelerine göre; yazılı yargılama yapmak zorunda olan idari yargı yerlerinin kendiliğinden yapacakları her çeşit inceleme için, lüzum gördükleri ve taraflar veya ilgili yerlerden isteyebilecekleri evrak ve bilgiler kapsamında, tanık veya şahit dinlenmesi ya da ifade alınması şeklinde bir yöntem bulunmamaktadır. Ayrıca, Hukuk Usulü Muhakemeleri Yasasına atıfta bulunulan konular arasında da bu yönde bir kural mevcut değildir.”²⁵ diyerek, tanık beyanını kanıt olarak kabul etmemektedir.

²⁴ Uygulamada karşılaşılan pek çok ilginç örnek ve bunlara ilişkin mahkeme kararları için bkz.:HONDU, Selçuk, “*İdari Yargılama Usulünde Tanık*”, in I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi (1-4 Mayıs 1990), Birinci Kitap, **İdari Yargı**, Danıştay Yayını, Ankara, 1990, s. 263-268; ÖZAY, İl Han, **Günışığında Yönetim ve Yargısal Korunma**, XII Levha Yayını, İstanbul, 2010, s. 289-292.

²⁵ Danıştay 8. Dairesinin 25.02.2004 tarih ve E. 2003/3369, K.2004/917 sayılı kararı (www.kazanci.com.tr). Aynı yönde başka bir karar için bkz.: Danıştay 3. Dairesinin 25.12.1990 tarih ve E.1989/3460, K.1990/3569 sayılı kararı (www.kazanci.com.tr).

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi de, “*idare hukuku bir statü hukuku olup genellikle idari işlemlerin içeriğini oluşturan hareket tarzları yazılı bir şekilde olmaktadır. İdare sınav sonuçlarını değerlendirmeler ile kanaat belirtmelerinde kamu gücünü kullanarak sonuçta yazılı şekilde bağlanan irade ile işlem yapmaktadır. Ayrıca idare hukukunda idari yargılama usulü de yazılı usul olarak belirlenmiştir. Bu nedenle idari yargı yerlerinde şahit dinlenmesi mümkün değildir*”, diyerek idari yargılama hukukunda tanığa yer olmadığına işaret etmekle birlikte, “*İdari Yargılama usulünde tanık dinlenmesi müessesesi mevcut olmamakla beraber; yazılı olarak temin edilip mahkemeye ibraz edilen tanık beyanlarının diğer delillerle birlikte takdirî bir delil olarak değerlendirilmesi mümkündür*”²⁶ diyerek, prensip olarak Danıştay ile aynı tutumu benimsemekle birlikte, yazılı belgeye bağlanmış tanık beyanının değerlendirilebileceğini kabul ederek söz konusu yasağı bir ölçüde yumuşatmış bulunmaktadır²⁷.

Örnek kabilinden olmak üzere yukarıda yer verilen kararlarından açıkça anlaşılacağı üzere, her iki yüksek mahkeme de tanık beyanını kanıt olarak kabul etmeme gerekçesini pozitif hukuk kurallarına dayanarak açıklamaktadır. Bu açıdan bakınca, uygulamanın yasaya aykırı olduğu söylenemez. Gerçekte, İYUK ve AYİM Kanununda tanık (beyanı) şeklinde bir kanıtı yer verilmediği gibi, HMK’ya atıf yapılan haller (m. 31) arasında da sayılmamıştır. Çeşitli yasal düzenlemelerde²⁸, duruşmada taraflar dışında bazı kişilerin de dinlenebilmesine olanak tanınmış ise de, bunlar tanık sıfatıyla değil, uyuşmazlık konusu hakkındaki bilgileri nedeniyle bir nevi “uzman memur” yahut konuya ilişkin “bilgi sahibi kişi” sıfatıyla dinlenmektedir²⁹. Dolayısıyla, duruşma ve keşif sırasında tanık dinlenebileceğine dair açık bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Ancak eklemek gerekir ki, aksi yönde de herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Daha doğrusu, keşif ve bilirkişi dışında, idari yargıda hangi kanıtların kullanılabilmesine dair açık bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Deyim yerindeyse, kanun koyucu bu konuda idari yargı yerlerini serbest bırakmıştır. Bu durum, idari yargılama hukukunun belirleyici özelliklerinden biri olan re’sen araştırma ilkesiyle

²⁶ Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesinin 20.09.1994 tarih ve E. 1994/958, K. 1994/991 sayılı kararı, **Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi**, Sayı: 9, s.133-134.

²⁷ Danıştay 6. Dairesinin de vaktiyle benzer uygulamaları olduğu ifade edilmektedir. Bkz.: HONDU, a.g.m., s. 267-268.

²⁸ Örneğin 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 378 inci maddesine göre, “*Danıştay ve Vergi Mahkemelerinde yapılacak duruşmalarda, iddia ve savunmanın gerekli kıldığı hallerde, mahkeme vergi davasına konu olan tarhiyatın dayanağı incelemeyi yapmış bulunan inceleme elemanları ile, mükellefin duruşmada hazır bulundurduğu mali müşaviri veya muhasebecisini de dinler*”.

Keza 26.9.2011 tarih ve 659 sayılı Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu İdareleri ve Özel Bütçeli İdarelerde Hukuk Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 6 ncı maddesinin 4 üncü fıkrasına göre, “*İdari davalarda; gerekli görülmesi halinde, idarede görevli bir personel, uzmanlığından faydalanılmak üzere idare vekili veya temsilcisi ile birlikte duruşmalara iştirak ettirilebilir*”.

²⁹ YENİCE, Kâzım/ESİN, Yüksel, **İdari Yargılama Usulü** (Açıklamalı-İzahatlı-Notlu), Cilt:2, Arısan Matbaacılık, Ankara, 1983, s. 535.

tamamen uyuşum halindedir. Esasen bu ilke asıl anlamını kanıtların araştırılması konusunda kendisini gösterir³⁰. Söz konusu ilke uyarınca yargıç hiçbir sınırlamaya tabi olmaksızın, gerekli ve yararlı gördüğü her türlü kanıtı başvurabilmeli ve değerlendirebilmelidir³¹. Nitekim Onar da, “hususî, tasdikli ve resmi senetler, siciller, makbuzlar gibi yazılı deliller, keşif, bilirkişi gibi maddî hususların tesbitine yarayan deliller, şahit, emare, ve nihayet karine gibi delillerle, ikrar gibi ilgilinin beyanına dayanan” kanıtlardan, idarî yargılama usulünde davanın yapısına göre faydalanılabileceğini belirtmektedir³².

Esasen re’sen araştırma ilkesinin hâkim olduğu bir yargılama usulünde tersini düşünmek olanaksızdır. Çünkü bir yandan bu ilkeyi kabul ederken diğer yandan da bunu anlamsız ve etkisiz kılacak kısıtlamaların kabul edilmesi çelişki oluşturacaktır. Kanunda açıkça düzenlenmeyen hallerde re’sen araştırma ilkesinin sınırlarını, idarî yargılama usulünün özellikleri ve idarî davaların yapısı çizmelidir³³. Bu yargılama usulünün başta gelen özelliklerinden biri olan yazılılık ilkesinin de tanık beyanına başvurmayı mutlak bir biçimde dışladığı söylenemez³⁴. Çünkü “takdiri” nitelikteki bu kanıt nasıl ve ne ölçüde yer verilebileceği -yasal düzenlemelerle başka türlü düzenlenmediği takdirde-, idarî dava ve uyuşmazlıkların yapısı göz önünde bulundurularak yargıç tarafından şekillendirilecek kurallarla belirlenebilir. Dolayısıyla, böyle bir kanıtın yargılama hukukuna sokulmasının yaratabileceği sakıncaları asgari düzeye çekmek yargıcın inisiyatifinde olacaktır.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin yukarıda yer verilen kararında benimsendiği şekilde, tanık beyanının yazılı şekle dönüştürülerek yargılama ve karar sürecine sokulması ise soruna çözüm teşkil etmekten uzaktır. Gerçi bu çözüm yolunun mümkün ve gerekli olduğu doktrinde de savunulmakta ve Danıştayın aksi yöndeki uygulaması eleştirilmektedir³⁵. Ancak bu çözümün söz konusu kanıttan beklenen yararı tam anlamıyla sağlayamayacağı açıktır. Dolayısıyla, yapılması gereken, kendisine duyulan ihtiyacı karşılayacak ölçüde ve şekilde tanık (beyanı) kanıtına yer vermektir. Tanık dinlenebilmesinin önü açılmadıkça kendisine duyulan ihtiyacın tatminkâr bir şekilde karşılanması mümkün görünmemektedir.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, bizce pozitif hukuk kuralları, keşif ve duruşma sırasında tanık dinlenmesine engel teşkil etmemektedir. Yargı yerlerinin yazılılık

³⁰ PEISER, Gustave, **Contentieux administratif**, Dalloz, Paris, 14. Baskı, 2006, s. 117-118; DEGUERGUE, Maryse, “*Les principes directeurs du procès administratif*” in **Traité de droit administratif**, Cilt: 2 (Sous la direction de GONOD, Pascale/MELLERAY, Fabrice/YOLKA, Philippe), Dalloz, Paris, 2011, s. 571; GABOLDE, Christian, **Procédure des tribunaux administratifs et des cours administratives d’appel**, Dalloz, Paris, 6. Baskı, 1998, s. 189.

³¹ PEISER, a.g.e., s. 117-118; DEGUERGUE, a.g.m., s. 571; GABOLDE, a.g.e., s. 190.

³² ONAR, a.g.e., s. 1980; aynı yönde bkz.: GÖZÜBÜYÜK/TAN, a.g.e., s. 988; ZABUNOĞLU, a.g.e., s. 593-594.

³³ ONAR, a.g.e., s. 1980-1981; ODENT, a.g.e., s. 896-897.

³⁴ CHAPUS, a.g.e., s. 838.

³⁵ YILDIRIM, 499-500; HONDU, a.g.m., s. 265 vd.

ilkesini ileri sürerek bu sonuca ulaşmaları, ikna edici olmaktan uzaktır. Çünkü söz konusu ilke daha ziyade dava ve cevap dilekçelerinin, yani iddia ve savunmaların yazılı şekilde olmasına matuftur. Bir kanıtlama aracı olan tanık (beyanı) ise, iddia ve savunmaların kanıtlanmasına ve yargıcın vicdani kanaat oluşturmaya hizmet etmektedir. Bir başka ifadeyle, iddia ve savunma ile bunların gerçekliği yahut doğruluğu hakkında yargıcı inandırma ve ikna etme çabası farklı şeylerdir. İlki için geçerli olması gereken yazılılık ilkesinin mutlak bir şekilde ikincisini de kapsamaması gerekmez. Dahası, eğer tanık (beyanı) gibi bir kanıt ihtiyacı duyulabileceği kabul ediliyorsa, çözümü de bulunabilmelidir. Yasa koyucunun hareketsizliği, içtihadî çözümün önünde engel değildir³⁶. Giderek artan idari dava ve uyuşmazlıkların doğru ve adil bir çözüme kavuşturulması, tanık (beyanı) da dâhil olmak üzere, idari davaların yapı ve özelliklerinin elverdiği ve gerektirdiği her türlü kanıtı başvurmayı gerektirir³⁷.

Nitekim Fransız hukukunda da vaktiyle mutlak bir şekilde uygulan³⁸ yazılılık ilkesi yumuşatılarak duruşma ve keşif sırasında tanık dinlenmesine olanak tanınmakta ve sözlülük usulü de yargılama sürecinde giderek önemli bir yer teşkil etmeye başlamış bulunmaktadır³⁹. Sözlülük usulü ve tanık dinlenmesini, yargılama sürecinde teşkil ettikleri önem ve ağırlıklarına göre üç başlık altında ele alan Chupin, normal yargılama prosedüründe sözlülük usulü ve tanık dinlenmesinin yazılılık ilkesini tamamlayıcı nitelikte olduğunu⁴⁰, yabancıların sınır dışı edilmesi ya da “sınıra götürülmesi” (*reconduite à la frontière*) ile ilgili alınan kararlara karşı açılan davalarda yazılılık ilkesiyle yarıştığını⁴¹, seri yargılama usulü (*référé*) olarak adlandırılan yargılama usulü hallerinde ise yazılılık ilkesinin önüne geçtiğini ve “aslan payına” sahip olduğunu ifade etmektedir⁴².

Buna göre, normal yahut genel yargılama usulünde duruşma yapılmasına kural olarak tarafların talebi üzerine karar verilmektedir. Ancak dava ve cevap dilekçelerine ekli belgelerin uyuşmazlık konusu olayları aydınlatmada yetersiz kaldığına kanaat getirildiği hallerde, buna re’sen karar verilmesi de olanaklıdır⁴³. Kural olarak yazılı bir davetiye ile ama posta grevi gibi sebeplerin varlığı⁴⁴ ve aşağıda belirttiğimiz acil nitelikteki seri muhakeme usulünde (*référé urgent*) telefonla dahi çağrılabilen taraflar

³⁶ BROYELLE, a.g.e., s. 10.

³⁷ BROYELLE, a.g.e., s. 10; DEGUERGUE, a.g.m., s. 572.

³⁸ AUBY, Jean-Marie/DRAGO, Roland, **Traité de contentieux administratif**, Cilt: I, L.G.D.J., Paris, 2. Baskı, 1975, s. 746; ODENT, a.g.e., s. 891-892.

³⁹ Tanık dinlenmesine ilişkin genel kurallar hakkında bkz.: CJA, art. R. 623-3 à 623-8; CHUPIN, a.g.m., s. 81, 83; ROUQUETTE, Rémi, **Petit traité du procès administratif**, Dalloz, Paris, 5. Baskı, 2012, s. 551; LE BERRE, Hugues, **Droit du contentieux administratif**, Ellipses, Paris, 2003, s. 154; DEBBASCH/RICCI, a.g.e., s. 23.

⁴⁰ CHUPIN, a.g.m., s. 80-81.

⁴¹ CHUPIN, a.g.m., s. 88.

⁴² CHUPIN, a.g.m., s. 90.

⁴³ DAEL, Serge, **Contentieux administratif**, PUF, Paris, 2. Baskı, 2006, s. 215.

⁴⁴ CHAPUS, a.g.e., s. 893; DEBBASCH/RICCI, a.g.e., s. 584; DAEL, a.g.e., s. 215.

yahut vekilleri (CJA⁴⁵, art. R. 776), iddia ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağını ihlâl etmemek kaydıyla, sözlü açıklamalarda bulunabilmektedir⁴⁶. “Deniz-aşırı” ülkelerde oturanların ve zorunlu nedenlerle hazır bulunamayacak durumda olanların ses ve görüntü nakli (*vidéo-audience*) suretiyle de katılabileceği⁴⁷ duruşmalar sırasında yapılan bu açıklamalar, tabiatı gereği daha ziyade ispata yani maddi vakıaların ispatı için gösterilen delillerin açıklanması ve aydınlatılmasına ilişkin olmaktadır. Bu bağlamda, duruşma (ve keşif) sırasında tanık da dinlenebilmektedir. Beyanda bulunmadan önce kendilerine yemin ettirilen tanıklar, gerektiğinde yüzleştirilerek, ayrı ayrı dinlenir⁴⁸ ve beyanları tutanağa geçirilerek dava dosyasına konulur⁴⁹. Ayrıca, heyet halinde bakılan davalarda mahkeme başkanı, diğerlerinde ise yargıç gerek gördüğünde ilgili kamu görevlisini çağırarak kendisinden açıklamalarda bulunmasını isteyebilir⁵⁰.

İdari Yargı Kodu (R. art. 776-1 à 13) dışında ayrıca özel bir yasal düzenlemeye⁵¹ tabi tutulan yabancıların sınır dışı edilmesi ile ilgili uyuşmazlıklarda ise sözlülük usulü daha önem kazanmıştır. Yukarıda belirttiğimiz normal yargılama usulünde uygulanan usul ve kurallardan başka bu usulde dava dilekçesinin işlevi ve önemi asgari düzeye çekilmiştir. Normalde dava dilekçesinde bulunması gereken unsurların (örneğin iptal sebepleri) çoğu bu durumda aranmaz. Sadece davacının adını ve sınır dışı etme, belli bir yerde oturma, oturma izninin uzatılmaması gibi bir kararın iptali talebini içeren bir dilekçe yeterli sayılmaktadır. İptal sebeplerinin duruşmada ileri sürülmesi kabul edilmektedir⁵².

1 Ocak 2001 tarihinde yürürlüğe giren 30 Haziran 2000 tarihli Kanunla Fransız hukukunda yerini alan ve normal yargılama usulüne nazaran çeşitli açılardan farklı usullere tabi olan seri yargılama usulünün (*référé*)⁵³ geçerli olduğu durumlarda ise bir adım daha ileri gidilerek, sözlülük usulü olağan ya da normal bir yargılama usulü haline getirilmiştir⁵⁴. Kimi durumlarda uyuşmazlık konusunun arz ettiği önem ve aciliyet⁵⁵

---

⁴⁵ *Code Justice Administrative (İdari Yargı Kodu)*

⁴⁶ ROUQUETTE, a.g.e. s. 633; PACTEAU, a.g.e., s. 346; DEGUERGUE, a.g.m., s. 574.

⁴⁷ PACTEAU, a.g.e., s. 349; DAEL, a.g.e., s. 215.

⁴⁸ CJA, art. R. 623-5.

⁴⁹ CJA, art. R. 623-6; CHUPIN, a.g.m., s. 81-82; ROUQUETTE, a.g.e., s. 633; ROUAULT, a.g.e., s. 210; CHAPUS, a.g.e., s. 876.

⁵⁰ ROUQUETTE, a.g.e., s. 615; DEGUERGUE, a.g.m., s. 574; GABOLDE, a.g.e., s. 313-314.

⁵¹ Yabancılar ile ilgili alınan çeşitli kararların uyuşmazlık konusu yapılması halinde uygulanacak kuralların önemli bir kısmı 16 Haziran 2011 tarih ve 2011-672 no’lu “Göç, Entegrasyon ve Vatandaşlık Hakkında Kanun” (*Loi relative à l’immigration, à l’intégration et à la nationalité*) ve 20 Kasım 2007 tarih ve 2007-1631 no’lu “Göçün Kontrol Altına Alınması, Entegrasyon ve Sığınma Hakkında Kanun” (*Loi relative à la maîtrise de l’immigration, à l’intégration et à l’asile*) ile düzenlenmiştir. Bkz. CHAPUS, a.g.e., s. 1505-1520; COSTA, Delphine, **Contentieux administratif**, LexisNexis, Paris, 2011, s. 218-219.

⁵² CE, 27 Haziran 2001, *Mohamed H.*, no: 225251 (Nakleden: CHUPIN, a.g.m., s. 88). Bu usul hakkında geniş açıklamalar için bkz.: COSTA, a.g.e., s. 217-219.

⁵³ Söz konusu usul ile ilgili Türkçe bir kaynak için bkz.: BÜLBÜL, Erdoğan, “*Fransız İdari Yargılama Hukukunda İvedi Yargılama Usulleri Reformu*”, in **Danıştay ve İdari Yargı Günü** (134. Yıl Sempozyumu), Danıştay Başkanlığı Yayını, Ankara, 2002, s. 63-95.

⁵⁴ CHUPIN, a.g.m., s. 90, 92; PACTEAU, a.g.e., s. 420-421.

nedeniyle, kimi durumlarda ise yalnızca işin önemi ya da özelliği⁵⁶ nedeniyle kabul edilen bu yargılama usulünde, dava dilekçesinin duruşmada karşı tarafa (davalıya) tebliğ edilmesi ve hemen duruşmada cevap hakkının kullanılması şeklinde bir usul benimsenmiştir (CJA, art. L. 522-1)⁵⁷. Dolayısıyla, bu usulde, sadece dava dilekçesinin yazılı olması zorunluluğu bulunmaktadır, yargılama sürecinin diğer bütün aşamalarının ise sözlü şekilde gerçekleştirilmesi olanaklıdır⁵⁸. Bir başka ifadeyle, bu usulün uygulandığı durumlarda, yargıcın sadece sözlü ya da yazılı yargılama usulünü uygulayabilme konusunda mutlak bir takdir yetkisi bulunmaktadır (CJA, art. L. 522-1). Dolayısıyla, istisnai bazı hallerde⁵⁹ duruşma yapma mecburiyeti bulunsa da, yargılamanın tamamen yazılı ya da sözlü şekilde yürütülmesi mümkündür.

Sözlülük usulünün Fransız hukukunda giderek daha önemli bir yer teşkil etmesinin başta gelen nedeni kuşkusuz, birtakım uyuşmazlıkların ilgili yasal düzenlemeler uyarınca “mümkün olan en kısa süre zarfında” karara bağlanması zorunluluğundan kaynaklanmaktadır⁶⁰. Örneğin yabancılara ilişkin uyuşmazlıklar hakkında en geç 72 saat, özgürlüklerin korunması ile ilgili seri muhakeme usulünde (*référé-liberté*) 48 saat, dava konusu işlemin geçici olarak askıya alınmasına ilişkin seri muhakeme usulünde (*référé suspension*) ise üç hafta içinde genellikle “geçici” nitelikte bir kararın verilmesi zorunludur⁶¹. Ancak bu durumu yahut değişimi yalnızca anılan uyuşmazlıkların söz konusu niteliğiyle açıklamak yanıltıcı olur. Çünkü yukarıda açıklandığı gibi, idari yargılama usulünü “bakan-yargıç” uygulaması döneminden kalma “büro yargısı”ndan⁶² uzaklaştıran asıl etmen, keşif ve duruşma sırasında tanık dinlenmesine olanak tanımak suretiyle sözlülük usulünün daha etkin ve işlevsel

---

⁵⁵ Örneğin, geleneksel yürütmenin durdurulması kararının yeni bir versiyonu şekline bürünen ve dava konusu işlemin geçici olarak “askıya” alınmasına olanak tanıyan usul (*le référé suspension*, CJA, art. L. 521-1), bireysel veya kamusal bir özgürlüğü tehdit eden bir işlemin iptali talebiyle açılan davada geçici koruma tedbirlerinin alınmasına olanak tanıyan “özgürlüklerin korunması usulü” (*le référé liberté*, CJA, art. L. 521-2) ve nihayet, davacı lehine koruyucu mahiyette çeşitli kararların verilebilmesine olanak sağlayan ve “koruyucu usul” yahut “yararlı tedbirler usulü” olarak adlandırabilecek usul (*le référé mesures utiles*, CJA, art. L. 521-3), bu kapsama girmektedir. Daha fazla bilgi için bkz.: CHAPUS, a.g.e., s. 1379-1477; BROUELLE, a.g.e., s. 429-447; ROUQUETTE, a.g.e., s. 773-793; PACTEAU, a.g.e., s. 385-425; DAEL, a.g.e., s. 223-241; COSTA, a.g.e., s. 216;

⁵⁶ Örneğin idari sözleşmelerde sözleşmenin kurulması yahut ihalenin yapılmasından önceki aşamada (*le référé précontractuel*, CJA, art. L. 551-1) ya da bu aşamaların tamamlanmasından sonraki aşamalarda (*le référé contractuel*, CJA, art. L. 551-13) gerçekleştirilen işlemlere karşı açılan davalarda uygulanan usul bu kapsamdadır. Daha fazla bilgi için bkz.: CHAPUS, a.g.e., s. 1479-1489; PACTEAU, a.g.e., s. 439-442; COSTA, a.g.e., s. 216-217.

⁵⁷ CHUPIN, a.g.m., s. 94.

⁵⁸ CHUPIN, a.g.m., s. 90; ROUQUETTE, a.g.e., s. 754.

⁵⁹ Bu haller, işlemin geçici olarak “askıya” alınmasına olanak tanıyan usul (*le référé suspension*, CJA, art. L. 521-1) ile bireysel veya kamusal bir özgürlüğü tehdit eden bir işlemin iptali talebiyle açılan davada geçici koruma tedbirlerinin alınmasına olanak tanıyan “özgürlüklerin korunması usulü” (*le référé liberté*, CJA, art. L. 521-2) dür.

⁶⁰ CHAPUS, a.g.e., s. 835; DAEL, a.g.e., s. 226; PACTEAU, a.g.e., s. 302; CHUPIN, a.g.m., s. 88.

⁶¹ CHUPIN, a.g.m., s. 92-93.

⁶² PACTEAU, a.g.e., s. 302.

kılınmasıdır⁶³. Yargıç ile davanın taraflarını daha fazla “buluşturarak” onları yargılama ve karar sürecinin aktif bir aktörü haline getiren ve böylece idari davaların klasik fizyonimisini değiştiren bu değişim ve dönüşüm yalnızca yargıcın değil ve fakat aynı zamanda davanın taraflarının da yargılama sürecindeki rolleri üzerinde önemli birtakım sonuçlara yol açmaktadır⁶⁴.

Evrak üzerinde inceleme yaparak karar verme alışkanlığına sahip idari yargıç için bu yeni duruma ayak uydurmanın bazı güçlükleri bulunsa da, tarafların yargılama sürecine daha aktif bir biçimde katılmalarını sağladığı ve özellikle de uyuşmazlık konusu maddi olayın aydınlatılmasına ciddi surette katkı sağladığı için olumlu görülmektedir⁶⁵. Kural olarak yalnızca “geçici” nitelikte yargısal kararların verilebildiği seri muhakeme usulü (*référé*) bir yana bırakılırsa, normal yargılama usulünün uygulandığı hallerde, tanık dinlemeyi de içeren sözlülük usulünün yargılama ve karar verme sürecini uzatacağı doğru olmakla birlikte⁶⁶, tarafların ve hatta yargıcın verilen karara güvenini arttıracacağı kuşkusuzdur⁶⁷. Böylece yazılılık ilkesinin baskın karakterini korumaya devam ettiği normal ya da genel yargılama usulünde dahi sözlülük usulü “psikolojik tatmin” sağlamanın ötesine geçerek adil yargılama ve hukuksal güvenlik ilkelerinin gerçekleşmesine hizmet eden bir rol yahut işlevi karşılamaktadır⁶⁸.

Büyük ölçüde kanun koyucunun ve fakat aynı zamanda idari yargı yerlerinin inisiyatifıyla Fransız hukukunda gerçekleşen bu değişim ve dönüşüm, bu ülkenin idari yargı düzeninin hayatın ihtiyaçlarına cevap verme kapasitesini göstermesi bakımından üzerinde durmaya değer bir örnek teşkil etmektedir.

Kanaatimizce, idari yargılama usulümüz de aynı seyri yahut gelişmeyi göstermeye muhtaçtır. Esasen sistemli ve kapsamlı bir yasal düzenlemeyle karşılanabilecek olan bu ihtiyaç, idari yargı yerlerince bulunacak çözümler ile de hafifletilebilir.

KAYNAKÇA

AUBY, Jean-Marie/DRAGO, Roland, **Traité de contentieux administratif**, Cilt: I, L.G.D.J., Paris, 2. Baskı, 1975.

BROYELLE, Camille, **Contentieux administratif**, L.G.D.J., Paris, 2011.

---

⁶³ CHUPIN, a.g.m., s. 79-80.

⁶⁴ CHUPIN, a.g.m., s. 95; DAEL, a.g.e., s. 214-215.

⁶⁵ CHUPIN, a.g.m., s. 91-92, 95-96.

⁶⁶ CHUPIN, a.g.m., s. 82.

⁶⁷ CHUPIN, a.g.m., s. 87, 95-96.

⁶⁸ CHUPIN, a.g.m., s. 95-96.

- BÜLBÜL, Erdoğan, “*Fransız İdari Yargılama Hukukunda İvedi Yargılama Usulleri Reformu*”, in **Danıştay ve İdari Yargı Günü** (134. Yıl Sempozyumu), Danıştay Başkanlığı Yayını, Ankara, 2002.
- CANDAN, Turgut, **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, Adalet Yayınevi, Ankara, 4. Baskı, 2011.
- CHUPIN, Patrick, “*La place d’oralité dans le contentieux administratif*”, in **Le nouveau droit du procès administratif** (Sous la direction de Jacques Fialaire et Jerry Kimboo), L’Harmattan, Paris, 2013.
- CHAPUS, René, **Droit du contentieux administratif**, Montchrestien, Paris, 13. Baskı, 2008.
- COSTA, Delphine, **Contentieux administratif**, LexisNexis, Paris, 2011.
- COŞKUN, Sabri/KARYAĞDI, Müjgan, **İdari Yargılama Usulü**, Seçkin, Ankara, 2001.
- DAEL, Serge, **Contentieux administratif**, PUF, Paris, 2. Baskı, 2006.
- DEBBASCH, Charles/RICCI, Jean-Claude, **Contentieux administratif**, Dalloz, Paris, 8. Baskı, 2001.
- DEGUERGUE, Maryse, “*Les principes directeurs du procès administratif*” in **Traité de droit administratif**, Cilt: 2 (Sous la direction de GONOD, Pascale/MELLERAY, Fabrice/YOLKA, Philippe), Dalloz, Paris, 2011
- GABOLDE, Christian, **Procédure des tribunaux administratifs et des cours administratives d’appel**, Dalloz, Paris, 6. Baskı, 1998.
- GOHIN, Olivier, **Contentieux administratif**, Litec, Paris, 4. Baskı, 2005.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref/TAN, Turgut, **İdare Hukuku, Cilt II, İdari Yargılama Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 5. Baskı, 2012.
- HONDU, Selçuk, “*İdari Yargılama Usulünde Tanık*”, in I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi (1-4 Mayıs 1990), Birinci Kitap, **İdari Yargı**, Danıştay Yayını, Ankara, 1990.
- LE BERRE, Hugues, **Droit du contentieux administratif**, Ellipses, Paris, 2003.
- ODENT, Raymond, **Contentieux administratif**, Les cours de droit, Cilt: III, Paris, 6. Baskı, 1976-1981.
- ONAR, Sıddık Sami, **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, Cilt III, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 3. Baskı, 1966.
- ÖZAY, İl Han, **Günışığında Yönetim ve Yargısal Korunma**, XII Levha Yayını, İstanbul, 2010.
- PACTEAU, Bernard, **Traité de contentieux administratif**, PUF, Paris, 2008.
- PEISER, Gustave, **Contentieux administratif**, Dalloz, Paris, 14. Baskı, 2006.
- PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ÖZEKES, Muhammet, **Medenî Usul Hukuku**, Yetkin, Ankara, 14. Baskı, 2013.
- ROUAULT, Marie-Christine, **Contentieux administratif**, Gualine éditeur, Paris, 2. Baskı, 2003.

ROUQUETTE, Rémi, **Petit traité du procès administratif**, Dalloz, Paris, 5. Baskı, 2012.

YENİCE, Kâzım/ESİN, Yüksel, **İdari Yargılama Usulü** (Açıklamalı-İzahatlı-Notlu), Cilt:2, Arısan Matbaacılık, Ankara, 1983.

YILDIRIM, Turan, **İdari Yargı**, Beta, İstanbul, 2. Baskı, 2010.

ZABUNOĞLU, Yahya Kâzım, **İdare Hukuku**, Cilt: 2, Yetkin, Ankara, 2012.

Gürsel Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Sözlülük Usulü Ve Tanık Dinlenebilmesi Hakkında Kısa Bir Değerlendirme”, *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl: 13, Cilt: 13, Sayı: 1, s. 33-46.